
Mezinárodně-právní standardy

Ochrana lidských práv není pouze záležitostí jednotlivých států, ale probíhá také na mezinárodní úrovni. Mezinárodní smlouvy jsou vyjádřením shody řady národů a států o tom, co chápou pod pojmem lidská práva, a tak představují určitý standard těchto práv.

Zákaz diskriminace na základě zdravotního postižení se v mezinárodních i vnitrostátních úpravách jednotlivých států objevuje jako poměrně nový institut. Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech nebo Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace apod. neobsahují výslovné ustanovení o zákazu diskriminace z důvodu zdravotního postižení. Tyto obecné mezinárodní úmluvy lze však využívat i k ochraně osob se zdravotním postižením a zákaz diskriminace z důvodu zdravotního postižení lze obvykle dovodit z dikce ("...nebo jiného postavení"). Veškerá práva a svobody, jež jsou těmito mezinárodními dokumenty zaručena se tedy nepochybně vztahují i na osoby se zdravotním postižením.

Cesta od univerzálního zákazu diskriminace k zohlednění specifík zdravotního postižení

V posledních desetiletích vzniká řada závazných i nezávazných mezinárodních dokumentů, které práva osob se zdravotním postižením upravují. (následuje přehled vybraných mezinárodních dokumentů zaměřených na ochranu osob se zdravotním postižením před diskriminací)

- 1961 v Turinu přijata členskými státy Rady Evropy Evropská sociální charta (ESCh) (v ČR publikována pod č. 14/2000 Sb.m.s.). ESCh mj. vymezuje obsah jednotlivých práv a zdůrazňuje práva určitých kategorií osob, kterým má být poskytnuta zvláštní ochrana. Ve vztahu ke zdravotně postiženým je významný zejména čl. 15 v části I., který těmto osobám přiznává právo na přípravu k výkonu zaměstnání a na profesní a sociální readaptaci bez ohledu na původ a povahu jejich postižení. V části II., člancích 9, 10 a 15 se smluvní strany zavazují k účinnému uplatnění práva zdravotně postižených osob na pomoc při volbě zaměstnání, přípravě k výkonu zaměstnání a u tělesně a duševně postižených osob k uplatnění práva na profesní a sociální readaptaci. Evropská sociální charta rovněž zakotvuje v části IV. kontrolní mechanismus nad jejím dodržováním, každé dva roky musí smluvní strany předložit zprávu Generálnímu tajemníkovi Rady Evropy a opisy zprávy národním organizacím zaměstnavatelů a odborů k připomínkám.
- V období 70. let je významné zejména konání první mezinárodní konference o legislativě týkající se zdravotně postižených osob, která byla pořádána organizací Rehabilitation International v Římě v roce 1971. Hlavním přínosem této konference byly "závěry a doporučení, které se staly směrnicemi pro budoucí práci Rehabilitation International. Svým významem ovlivnily další legislativní vývoj v oblasti ochrany práv zdravotně postižených." Jedním ze závěrů této konference bylo konstatování, že by jednotlivé země měly přijmout zákony, které mimo jiné zajistí poskytování služeb v oblasti zprostředkování zaměstnanosti i pro zdravotně postižené.
- V období 70. let přijaty na půdě OSN dva významné dokumenty týkající se zdravotně postižených. Jednak v roce 1971 Deklarace práv mentálně postižených osob (Declaration on the Rights of Mentally Disabled persons), která těmto osobám přiznává stejná práva jako ostatním občanům, včetně práva pracovat. Deklarace obsahuje 7 základních článků, které deklarují, že mentálně postiženým osobám musí být zaručena "v maximální možné míře stejná práva" jako mají ostatní lidé a dále jim přiznáno právo na odpovídající lékařskou péči a na léčení, jakož i na takové vzdělání, přípravu, rehabilitaci a výchovu, které jim umožní maximálně rozvinout své schopnosti a kapacitu. Zároveň mají tyto osoby právo na ekonomickou jistotu a přiměřenou životní úroveň.
- Druhým přijatým dokumentem byla v roce 1975 Deklarace práv zdravotně postižených osob (Declaration on the Rights of Disabled Persons), v níž opět dochází k potvrzení práva postižených osob na respektování lidské důstojnosti. Valné shromáždění OSN v této deklaraci zdůraznilo, že zdravotně postižení mají naprosto

stejná lidská práva, ale i povinnosti jako všichni ostatní občané.

- Rok 1981 byl Valným shromážděním OSN vyhlášen Mezinárodním rokem zdravotně postižených osob, který zároveň zahájil dekádu věnovanou osobám se zdravotním postižením (1983-1992).

- 1981 organizací Rehabilitation International vyhlášena Charta na osmdesátá léta

- 1982 Valné shromáždění OSN přijalo Světový akční program činnosti týkající se zdravotně postižených osob (World Programme of Action Concerning Disabled Persons), který je nejvýznamnějším výsledkem Mezinárodního roku zdravotně postižených. Tento program garantuje rovnost práv handicapovaných a je zde zdůrazněno právo těchto osob účastnit se na společenském životě. Program formuloval nejdůležitější zásady v oblasti prevence a rehabilitace a potvrdil právo zdravotně postižených na stejné příležitosti, jaké mají ostatní občané.

Světový program obsahuje první ustanovení svého druhu ohledně vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením v rámci OSN. Stanoví, že "všeobecný společenský systém, jako jsou fyzické a kulturní prostředí, bydlení, doprava, sociální a zdravotní služby, vzdělávací a pracovní příležitosti, kulturní a sociální život, včetně sportovních a rekreačních aktivit, mají být přístupné pro všechny".

Mezinárodní rok zdravotně postižených a světový akční program byly impulsem pro Dekádu OSN věnovanou osobám se zdravotním postižením léta 1983-1992.

Mezinárodní rok zdravotně postižených (1981), jakož i Světový akční program iniciovaly zároveň zájem a zapojení Evropského společenství v oblasti ochrany práv zdravotně postižených.

- Rada v období 80. a 90. let přijala v této oblasti řadu usnesení a prohlášení.

Například bylo přijato usnesení z 21.12. 1981, které se týkalo společenské integrace zdravotně postižených na úrovni Evropského společenství (Resolution of the Council and of the Representatives of the Member States meeting within the Council of 21 December 1981 concerning the social integration of handicapped people at Community level)

- 24.7. 1986 bylo přijato doporučení Rady týkající se zaměstnávání zdravotně postižených v Evropském společenství (Council recommendation of 24 July 1986 on the employment of disabled people in the Community), které obsahuje výzvu pro členské státy "přijmout opatření podporující pracovní uplatnění a odborný výcvik zdravotně postižených osob"

- 1989 na evropské úrovni přijata ve Štrasburku státy Evropského společenství Charta základních sociálních práv pracovníků, která má charakter deklarace bez přímé právní závaznosti, její normy nejsou přímo aplikovatelné, členské státy je musí promítnout do vnitrostátního zákonodárství. Charta států ES zakotvuje zvýšenou ochranu určitých kategorií zaměstnanců v rámci pracovněprávních vztahů. Například podle článku 29 musí každá invalidní osoba požívat takových opatření, která jí bez ohledu na povahu a příčinu invalidity usnadní zařadit se do sociálního a pracovního procesu.

- 1989 na půdě OSN přijata Úmluva o právech dítěte, kde lze za důležitá považovat zejména ustanovení zaručující postiženému dítěti přístup ke vzdělání a přípravě na budoucí povolání.

- Doporučení RE (92) 6 "Dílčí dohoda v oblasti sociálního a veřejného zdraví".

Jedná se o vzorový program politiky rehabilitace a integrace do společnosti pro vnitrostátní orgány, rozvíjí dokumenty Mezinárodní organizace práce. Tento dokument řeší komplexně problematiku rehabilitace a integrace, uvádí, že "...státy musí vést všestrannou, celkovou a dalekosáhlou politiku ve spolupráci s osobami se zdravotním postižením a jejich organizacemi". Tato politika je zaměřena především na prevenci a zdravotní výchovu, včasnou diagnózu, ošetřování a léčebnou pomoc, poradenství pro volbu povolání, odborný výcvik, zaměstnání a společenskou integraci. Zdůrazněn je význam výchovy odborných pracovníků zapojených do procesu rehabilitace, stejně jako výzkum a vypracování statistik v této oblasti.

hlavním cílem politiky zaměstnanosti je dle tohoto dokumentu "umožnit co nejúplnější pracovní integraci osob se zdravotním postižením", (bez ohledu na povahu, původ či stupeň zdravotního postižení). Je-li to možné, poskytnout těmto osobám práci v normálním pracovním prostředí. Pro těžce zdravotně postižené osoby zajistit pracovní uplatnění v chráněných dílnách a na chráněných pracovištích. Chráněná práce by měla sloužit zejména jako příprava pro práci v normálním zaměstnání, nemělo by docházet k izolaci těchto osob. Doporučení dále požaduje, aby chráněné dílny poskytovaly zdravotně postiženým užitečnou a placenou práci a zároveň byly konkurenčně schopné. Další cíl, který uvádí toto doporučení, je snaha upřednostnit podporu zaměstnání zdravotně postižených osob před peněžní pomocí. Osoby, které našly zaměstnání na otevřeném trhu práce, by měly být chráněny před každou diskriminací. Doporučení pro ně požaduje rovnost příležitostí při získávání

a udržení zaměstnání, odměňování a možnostech profesního postupu.

- Červen 1993 ve Vídni se konala Světová konference o lidských právech. Závěrečná Vídeňská deklarace (Vienna Declaration) zdůrazňuje zákaz diskriminace zdravotně postižených a vyzývá k odstranění všech bariér, jež tyto osoby omezují v účasti na společenském životě, jakož i k přijetí legislativy, která by garantovala práva zdravotně postižených.

Nový způsob myšlení, který se utvářel během dekády zdravotně postižených, přiznává právo těmto osob na stejné příležitosti, jaké mají ostatní lidé, jakož i na rovnoprávný podíl na zlepšování životních podmínek. Tento postoj vyústil v přijetí Standardních pravidel pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením (Standard Rules on Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities), který byl schválen Valným shromážděním OSN na jeho 48. zasedání dne 28. října 1993. Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením byla vypracována na základě zkušeností, získaných během Dekády zdravotně postižených, vyhlášené OSN v letech 1983 - 1992. Shrnují řadu dříve přijatých dokumentů a zkušeností. Standardní pravidla zdůrazňují oblasti důležité pro zvýšení kvality života zdravotně postižených osob a dosažení plné integrace a zrovnoprávnění. Vytvářejí základ pro odbornou a technickou spolupráci mezi státy, OSN a ostatními mezinárodními organizacemi. Hlavním cílem Standardních pravidel je zajištění stejných (rovných) práv, jako mají ostatní, také pro zdravotně postižené. Apelují na jednotlivé státy, aby přijaly opatření vedoucí k prevenci postižení a zajistily rehabilitaci zdravotně postižených osob. Standardní pravidla stanovili právo občanské spoluúčasti osob s postižením jako mezinárodně uznané lidské právo a zároveň deklarují, že osoby se zdravotním postižením mají stejná práva jako ostatní lidé a opouštějí přístup sociální dobročinnosti. Vládám jednotlivých států je uložena povinnost zajistit, aby "se organizace postižených osob podílely na rozvoji vnitrostátní legislativy týkající se práv postižených osob a také na průběžném hodnocení této legislativy..."

Jakákoliv diskriminační ustanovení vůči osobám s postižením musí být odstraněna. Standardní pravidla vyzývají vlády k rozvinutí národního plánovacího procesu, ve kterém uvedou svojí legislativu a politiku do souladu s mezinárodními lidsko-právními standardy.

OSN rovněž stanovila monitorovací mechanismus pro "podporu efektivní implementace těchto pravidel" a podmínky pro jmenování Speciálního zpravodaje s mandátem podávat zprávy Komisi OSN pro sociální rozvoj o postavení postižených osob ve světě.

Standardní pravidla mají za cíl zajistit, že lidé s postižením mají stejná práva a povinnosti jako ostatní ve společnosti. Právo na rovné zacházení jsou v Pravidlech jasně stanovena: "princip rovných práv znamená, že potřeby všech jednotlivců mají stejný význam a že tyto potřeby musí tvořit základ pro plánování ve společnosti, a že všechny prostředky musí být vynakládány takovým způsobem, který zajistí, že každý jedinec má rovné příležitosti pro participaci na životě společnosti". Standardní pravidla nemají platnost mezinárodního práva, nejsou antidiskriminační legislativou. Budou-li však aplikována velkým počtem států, mohou se stát mezinárodním obyčejovým právem. Zatím však představují jen morální a politický závazek států učinit opatření pro vyrovnání příležitostí. Hodnoty obsažené ve Standardních pravidlech byly mnohokrát znovu potvrzeny v následných rezolucích OSN o lidských právech.

- V roce 1993 byla na Evropské úrovni přijata "Zelená kniha Evropské sociální politiky", která ve III. části uvádí mezi prioritními otázkami také integraci zdravotně postižených osob. Je zde uvedeno, že tyto osoby by měly být přijímány jako plnohodnotní členové společnosti a měla by jim být dána možnost integrovaného vzdělávání a odborného výcviku.

- Na světovém summitu o sociálním rozvoji (World Summit for Social Development), který se konal pod záštitou OSN v roce 1995 v Kodani, byly přijaty dva významné programy, Kodaňská deklarace (Copenhagen Declaration) a Akční program (Programme of Action adopted in Copenhagen). Deklarace zdůrazňuje, že jednou z nejpočetnějších menšin jsou postižení, a dále obsahuje závazek přijmout opatření pro podporu jejich sociální i ekonomické integrace. Zejména je zde zdůrazněna nutnost umožnit těmto osobám rovný přístup k rehabilitaci, vzdělání a vytvářet pro ně vhodná pracovní místa. Akční program obsahuje opatření směřující k odstranění nerovnoprávnosti uvnitř zemí a mezi zeměmi, která by měla být přijata na národní a mezinárodní úrovni stejně jako na úrovni OSN.

- V květnu 1995 se v Lisabonu konala 6. konference evropských ministrů sociálního zabezpečení, která se zabývala zejména problematikou závislosti na zdravotní a sociální péči. Tato konference poukázala na potřeby osob, které v důsledku ztráty fyzické, smyslové, psychické nebo intelektuální autonomie potřebují pomoc k uspokojení běžných životních potřeb.

V závěrečném komuniké z této konference ministři zdůraznili nutnost zlepšovat

kvalitu života "závislých" lidí a vyrovnat jejich šance, podporovat život těchto lidí zejména v místě bydliště a za tím účelem vybudovat infrastrukturu profesionálních služeb (například pomoc v domácnosti), včetně jejich koordinace se službami poskytovanými dobrovolnými pracovníky. Pro "závislé" osoby, jež nemohou žít v místě svého bydliště, zkvalitňovat služby v zařízení pro ně určených včetně vzdělávání personálu těchto zařízení.

- V roce 1996 byl v Bruselu přijat dokument Komise EU "Nová strategie Evropského společenství v oblasti invalidní politiky". Tento dokument a na něj navazující usnesení vychází ze Standardních pravidel OSN pro vyrovnání příležitostí invalidních občanů. Jedná se o určitou aktualizaci Standardních pravidel na evropské úrovni.

- Významnou roli ve vztahu ke zdravotně postiženým sehrála také Amsterodamská smlouva o revizi zřizovacích smluv a Maastrichtské smlouvy o EU, která byla podepsána 17. července 1997. V platnost vstoupila 1. května 1999. Do Amsterdamské smlouvy byl zahrnut obecný antidiskriminační článek, který se zabývá mimo jiné také zdravotním postižením. Tato skutečnost je základem pro podstatný skok kupředu směrem k podpoře rovnoprávnosti zdravotně postižených na úrovni Evropské unie. Mezi jeho úkoly patří monitorovat stav zaměstnanosti a politiku zaměstnanosti v členských státech a ve Společenství a přispívat k přípravě jednání Rady týkajícího se přijímání zásad pro politiku zaměstnanosti členských států.

- Na základě čl. 13 Smlouvy Evropských společenství přijala Evropská Komise dne 26. listopadu 1999 rozsáhlý antidiskriminační balíček. Hlavní váha tohoto balíčku spočívá v návrhu směrnice pro oblast zaměstnanosti, která zakazuje diskriminaci z jakéhokoli důvodu zakotveného v čl. 13 výše uvedené smlouvy. Sdělení klade zvláštní důraz na dosažení harmonie v řešení problémů v oblastech zaměstnanosti, vzdělávání, odborné přípravy, dopravy, vnitřního trhu, informační společnosti, nových technologií a spotřebitelské politiky. Zdůrazňuje význam mobility jako faktoru, který omezuje práva zdravotně postižených účastnit se veřejného života. Sdělení uvádí, že pro zajištění práv zdravotně postižených osob je nutný nepřetržitý dialog odborníků se zdravotně postiženými.

- 1999 Evropská konference ministrů dopravy ve Varšavě Závěrečným dokumentem této konference je charta o přístupu k službám a dopravní infrastruktuře, která zaručuje právo všech osob žít nezávislý život

V dostupnosti dopravy a veřejných budov lze spatřovat krok směrem k vytvoření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením.

- Nejvýznamnějším, komplexním dokumentem, jenž charakterizuje současný pohled Evropské unie na problematiku zdravotního postižení, je dokument "Směrem k bezbariérové Evropě pro zdravotně postižené" z 12. 5. 2000. Jde o sdělení Komise evropských společenství určené Radě, Evropskému parlamentu, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Dokument shrnuje dosavadní vývoj přístupů v této oblasti a formuluje zásadní stanoviska jako východiska pro další postup. Tato stanoviska jsou relevantní i pro prostředí České republiky a plně korespondují s vývojem poznání a názorů v tuzemsku. Tento dokument uvádí, že lidé se zdravotním postižením jsou považováni za jednu z nejvíce znevýhodněných skupin ve společnosti, musí se neustále potýkat s překážkami, které jim "brání v přístupu ke všem aspektům společenského života".

- Na dokument "Směrem k bezbariérové Evropě" navazuje Zpráva komise Radě, Evropskému parlamentu, hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů, "Program sociální politiky", Brusel(2000), který konstatuje nutnost "soustředit pozornost na osoby na okraji trhu práce, investovat do lidí a zvýšit tak jejich zaměstnatelnost a omezit překážky jejich vstupu na trh práce." Na první místo klade cíl zajistit rozvoj základních lidských práv a úctu k nim jakožto "klíčovému aspektu rovnoprávné společnosti a respektování lidské důstojnosti".

- Rok 2003 navržen jako "Evropský rok zdravotně postižených", (European Year of Disabled Citizens), jehož účelem bylo zvýšení společenského uvědomění problémů souvisejících se zdravotním postižením.

Návrh rozhodnutí Rady o Evropském roku osob se zdravotním postižením COM (2001) 271 final ze dne 29.května 2001

- Rozhodnutí Rady ze dne 27. listopadu 2000, kterým se stanoví akční program Společenství pro boj proti diskriminaci (2001 až 2006)

- Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000 (Framework Employment Directive), která stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání Hlavním účelem této směrnice je stanovení obecného rámce pro boj proti diskriminaci v zaměstnání a povolání na základě náboženského vyznání či víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace. Cílem směrnice je zavedení zásady rovného zacházení v členských státech. V čl. 2 je rozebrán pojem diskriminace (přímá a nepřímá). Rovnost podmínek je stanovena v oblasti přístupu k zaměstnání, samostatné výdělečné činnosti nebo povolání, včetně kritérií výběru a podmínek přijetí a

možnosti povýšení, jakož i odměňování. Rovný přístup je garantován také v oblasti poradenství pro volbu povolání, odborného vzdělávání včetně rekvalifikace a pracovní praxe. Zásada rovného zacházení je v případě zdravotně postižených zajištěna uložením povinnosti zaměstnavateli přijmout opatření, která zprístupní zaměstnání postižené osobě, stejně tak jde-li o možnost účasti na odborném vzdělávání, postupu v zaměstnání atd. Čl. 8 umožňuje členským státům ponechat v platnosti ustanovení, která jdou nad rámec této směrnice a jsou z hlediska ochrany zásady rovného zacházení příznivější.

Kromě definicí a zákazu diskriminace mimo jiné tato směrnice stanoví, že "pokud jde o zdravotně postižené osoby, nedotýká se zásada rovného zacházení práva členských států zachovávat nebo přijímat ustanovení k ochraně zdraví a bezpečnosti při práci nebo opatření zaměřená na vytváření nebo zachování ustanovení nebo zařízení na ochranu nebo podporu zařazení těchto osob do pracovního prostředí" (Článek 4 odst. 2 Směrnice). Článek 5 výslovně za účelem zaručení dodržování zásady rovného zacházení vyžaduje přiměřené uspořádání (reasonable accommodation) pro zdravotně postižené osoby, přičemž stanoví, že "to znamená, že pokud to konkrétní případ vyžaduje, musí zaměstnavatel přijmout vhodná opatření, která dané zdravotně postižené osobě umožní přístup k zaměstnání, jeho výkon nebo postup v zaměstnání nebo absolvování odborného vzdělávání, pokud tato opatření pro zaměstnavatele neznamenaají neúměrné břemeno. Toto břemeno není neúměrné, je-li dostatečně vyváženo opatřeními existujícími v rámci politiky dotyčného členského státu v oblasti zdravotního postižení".

- Strategie Evropské unie v otázkách postižení

Cílem Strategie je společnost otevřená a přístupná všem a proto je podle ní nutné identifikovat a odstranit existující bariéry. Strategie se soustřeďuje na tři hlavní oblasti: spolupráce mezi Komisí a členskými státy; úplné zapojení lidí s postižením do společnosti a zohledňování potřeb postižených při tvorbě jednotlivých politik EU.

- Evropský akční plán rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením COM(2003) 650 ze dne 30. října 2003

Tento dokument explicitně upravuje postup orgánů EU při provádění politiky zaměřené na intenzivnější začlenění osob se zdravotním postižením do ekonomiky a do společnosti obecně v rámci rozšířené Evropy. Navrhovaný postup má tři operativní cíle: plně aplikovat Směrnici rovného zacházení v zaměstnání a na pracovišti; podporovat zařazení problematiky zdravotního postižení do jednotlivých oblastí politiky Společenství; zlepšovat přístupnost výhod pro všechny. Akční plán počítá s časovým horizontem do roku 2010. Jeho účelem je zařazení problematiky zdravotního postižení do náležitých oblastí politiky Společenství a zřízení opatření v klíčových oblastech k podpoře integrace osob se zdravotním postižením. Každé dva roky má být vydaná zpráva o celkové situaci zdravotně postižených v rozšířené Evropě. Komise zároveň navrhuje, aby zainteresované strany a klíčoví účastníci, a to včetně představitelů a organizací zdravotně postižených, byli více zapojeni do politických jednání za účelem zavedení trvalých změn s širokým dopadem v hospodářství a ve společnosti obecně. První fáze daného plánu proběhne v letech 2004 a 2005. Zaměří se na vytvoření nezbytných podmínek k prosazování zaměstnávání osob se zdravotním postižením a zajistí jim příslušná práva v tomto směru. Prioritní aktivity se zaměří na část "pracovního uplatnění", aby právo na práci platilo i pro zdravotně postižené. Pro první fázi akčního plánu Komise určila nejdůležitější oblasti a spojila je do čtyř následujících, vzájemně se doplňujících bodů: dostupnost zaměstnání a stabilita v něm; celoživotní vzdělávání podporující zaměstnanost, přizpůsobivost, osobní rozvoj a aktivní občanství osob se zdravotním postižením; využití nových technologií, které hrají důležitou roli v zajišťování rovných příležitostí a k posílení pozice osob se zdravotním postižením; bezbariérový přístup do veřejného prostředí, což je předpoklad pro získání zaměstnání a pro mobilitu v ekonomické aktivitě a ve společnosti.

- Usnesení Rady ze dne 15. července 2003 o podpoře zaměstnanosti a sociální integrace zdravotně postižených osob 2003/C 175/01

Rada bere v úvahu a odvolává se na řadu dokumentů, v nichž se vyjadřuje zejména zákaz diskriminace osob s postižením a právo na integraci do společnosti a na pracovní trh (článek 13 SES, čl. 21 Charty základních práv, Evropskou strategii zaměstnanosti atd.). Na jejich základě vyzývá členské státy k podpoře větší spolupráce se všemi organizacemi zastupujícími postižené občany na národní a evropské úrovni, včetně občanské společnosti. Zdůrazňuje nutnost podpory větší integrace a participace osob s postižením ve všech aspektech společenského života, včetně pracovního trhu a vzdělávání, založené na zákazu diskriminace.

- Usnesení Rady ze dne 6. května 2003 o dostupnosti kulturní infrastruktury a kulturních aktivit pro osoby s postižením 2003/C 134/05

Usnesení Rady ze dne 5. května 2003 o rovných příležitostech pro žáky a studenty s

postižením oblasti vzdělání a odborné vzdělávání 2003/C 134/04

Z výše uvedených mezinárodních dokumentů vyplývá, že zejména v posledních dvaceti letech došlo v pohledu na problematiku zdravotního postižení k značnému posunu. Prosazuje se zejména princip vyrovnávání příležitostí pro zdravotně postižené. Z postoje přijímaného Evropskou unií ve vztahu ke zdravotně postiženým vyplývá zejména skutečnost, že za větší překážku účasti na společenském životě jsou považovány bariéry vnějšího prostředí než funkční omezení plynoucí ze zdravotního postižení.

Z jednotlivých mezinárodních dokumentů vyplývá, že jako klíčové prostředky k zajištění rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením byly určeny zejména následující nástroje:
legislativní odstranění bariér,
poskytnutí možnosti včlenění se
univerzální plánování "universal design".
Integrace jako rovnost příležitostí.

"Integrovaný postižený" je za aktivní či pasivní pomoci různých institucí (legislativní podpory) schopen fungovat ve společnosti jako nepostižený, tj. participovat na různých institucích a dosahovat zde stejných zisků jako nepostižený při vynaložení ekvivalentních nákladů.

Mezinárodní dokumenty vytváří legislativní rámec pro zajištění rovného přístupu ve vztahu ke zdravotně postiženým. Úkolem jednotlivých států je promítnout postuláty obsažené v jednotlivých dokumentech do svých právních řádů, a tak vytvořit podmínky pro rovné zacházení se zdravotně postiženými ve formálním světě institucí na vnitrostátní úrovni. Žádný právní předpis však nemůže nikdy zajistit rovné zacházení v neformálním světě institucí, které je součástí a nezbytným předpokladem úspěšnosti procesu vytváření rovných příležitostí.

Zákaz diskriminace na základě postižení se v mezinárodních i vnitrostátních úpravách objevuje jako poměrně nový institut. Žádná obecná mezinárodní úmluva, jako např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech nebo Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace a podobně, neobsahují mezi chráněnými kategoriemi také postižení. Nicméně, tyto obecné mezinárodní úmluvy, stejně tak jako předpisy regionální povahy, lze využívat i k ochraně postižených osob. V posledních desetiletích se také objevuje řada závazných i nezávazných předpisů mezinárodního práva, které práva postižených osob upravují. Tento přehled obsahuje výčet některých instrumentů týkajících se osobitně postižených osob a při jejich ochraně před diskriminací.

Organizace spojených národů

Deklarace práv mentálně postižených

Rezoluce Valného shromáždění OSN č. A/8429 ze dne 20. prosince 1971

Deklarace přijata OSN v roce 1971 se "stala důležitým podkladem pro zavádění, revizi, inovaci nebo modernizaci péče o mentálně postižené na celém světě". Deklarace obsahuje 7 základních článků, které deklarují, že mentálně postiženým osobám musí být zaručena "v maximální možné míře stejná práva" jako mají ostatní lidé a dále jim přiznávají právo na odpovídající lékařskou péči a na léčení, jakož i na takové vzdělání, přípravu, rehabilitaci a výchovu, které jim umožní maximálně rozvinout své schopnosti a kapacitu; právo na ekonomickou jistotu a přiměřenou životní úroveň. Mají právo vykonávat produktivní práci nebo jakékoliv jiné smysluplné zaměstnání v maximální míře svých možností; právo žít ve vlastní rodině nebo u pěstounů a podílet se na různých formách veřejného života (rodinám, v níž postižení žijí, by měla být poskytována náležitá pomoc, je-li nezbytná ústavní péče, měla by být poskytována v prostředí a v podmínkách blízkých se normálnímu životu); právo na kvalifikovaného poručníka k ochraně své hmotné i duchovní existence a zájmů; a ustanovení, že mentálně postižení musí být chráněni před vykořisťováním, ponižováním a zneužíváním všeho druhu. Deklarace stanoví, že mentálně postiženým mohou být některá či všechna práva omezena či odebrána, pokud nejsou schopni vzhledem k závažnosti postižení svá práva využívat smysluplným způsobem. Řízení o tom musí obsahovat patřičné právní záruky proti všem formám porušení zákona. Dále se musí zakládat na zhodnocení ze strany kvalifikovaných odborníků, musí být předmětem periodické revize i práva na odvolání k vyšším orgánům.

Deklarace OSN o právech postižených osob

Rezoluce Valného shromáždění OSN č. A/10034

Deklarace poprvé v mezinárodním právu potvrdila, že postižení mají stejná občanská a politická práva jako ostatní.

Principy ochrany osob s duševním postižením a zlepšení zdravotní péče o duševní zdraví

Rezoluce Valného shromáždění č. 46/119 ze dne 17.prosince 1991

Světový akční program týkající se postižených

Rezoluce Valného shromáždění OSN 37/52 ze dne 3.prosince 1982

V 80-tých letech přijala Organizace spojených národů sérii rezolucí týkajících se práv postižených, které vyvrcholili v Světovém akčním programu o postižených. Světový program obsahuje první ustanovení svého druhu ohledně vyrovnávání příležitostí pro osoby s postižením v rámci OSN. Stanoví, že "všeobecný společenský systém, jako jsou fyzické a kulturní prostředí, bydlení, doprava, sociální a zdravotní služby, vzdělávací a pracovní příležitosti, kulturní a sociální život, včetně sportovních a rekreačních aktivit, mají být přístupné pro všechny". Světový program představoval impuls pro Dekádu OSN věnovanou postiženým osobám, léta 1983-1993.

Principy ochrany osob s duševním postižením a zlepšení zdravotní péče o duševní zdraví

Schválena Valným shromážděním OSN 28. října 1993

Principy přijaty Valným shromážděním OSN v roce 1993 obsahují standardy, podle kterých se má hodnotit implementace lidsko-právních opatření v jednotlivých vnitrostátních systémech péče o duševní zdraví. Poskytují základ pro zprávy o zacházení s duševně postiženými osobami a o podmínkách, ve kterých žijí, zejména v zařízeních pro postižené. Principy obsahují celou řadu závažných omezení, např. neobsahují explicitně právo odmítnout péči a také několik slabých ochranných ustanovení týkajících se nedobrovolné zdravotní péče. Principy se navíc zmiňují pouze o "pacientech", nikoliv o "osobách s postižením" a naznačují, že práva jednotlivců s postižením jsou spíše důsledkem jejich zdravotního stavu než základních práv, které požívají jako lidské bytosti. Principy lze i přes to považovat za významný dokument, protože identifikuje klíčové minimální standardy ochrany současné mezinárodní ochrany lidských práv.

Standardní pravidla o zrovnoprávnění osob s postižením

Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 48/96 ze dne 20.prosince 1993

Přijaty Valným shromážděním OSN v roce 1993 na základě doporučení Světové konference o lidských právech, ve své době představovali revoluční mezinárodní instrument ochrany, protože stanovili právo občanské spoluúčasti osob s postižením jako mezinárodně uznané lidské právo. Podporují názor, že osoby s postižením mají stejná práva jako ostatní lidé a opouštějí přístup sociální dobročinnosti. S ohledem na tento lidsko-právní přístup musí vlády zajistit, že "organizace postižených osob se podílejí na rozvoji vnitrostátní legislativy týkající se práv postižených osob a také na průběžném hodnocení této legislativy... Jakékoliv diskriminační ustanovení vůči osobám s postižením musí být odstraněny. Vnitrostátní právní systémy musí obsahovat přiměřené sankce pro případ porušení těchto nediskriminačních principů".

Standardní pravidla vyzývají vlády k rozvinutí národního plánovacího procesu, ve kterém uvedou svojí legislativu a politiku do souladu s mezinárodními lidsko-právními standardy. OSN rovněž stanovila monitorovací mechanismus pro "podporu efektivní implementace těchto pravidel" a podmínky pro jmenování Speciálního zpravodaje s mandátem podávat zprávy Komisi OSN pro sociální rozvoj o postavení postižených osob ve světě. Standardní pravidla mají za cíl zajistit, že lidé s postižením mají stejná práva a povinnosti jako ostatní ve společnosti. Právo na rovné zacházení jsou v Pravidlech jasně stanovena: "princip rovných práv znamená, že potřeby všech jednotlivců mají stejný význam a že tyto potřeby musí tvořit základ pro plánování ve společnosti, a že všechny prostředky musí být vynakládány takovým způsobem, který zajistí, že každý jednotlivec má rovné příležitosti pro participaci na životě společnosti". Standardní pravidla nejsou právně závazným

instrumentem, ale představují principy, podle kterých lze v jednotlivých státech hodnotit úroveň zacházení s postiženými. Naznačují také závazek ze strany členských států rozvinout prostředky a opatření pro zrovnoprávnění postižených osob.

Podpora, ochrana a obnova lidských práv na národní, regionální a mezinárodní úrovni: Lidská práva a postižení

Rezoluce Výboru OSN pro hospodářské, sociální a kulturní práva č. 1995/17, přijaty na 48.zasedání výboru v roce 1996 (Item 16b at 16, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1996/27)
V roce 1994 vydal Výbor OSN pro hospodářské, sociální a kulturní práva Všeobecné doporučení ohledně toho, jak interpretovat Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech při aplikaci na osoby s postižením. Tyto doporučení jsou založeny na lidsko-právním přístupu k postižení a navrhují potřebu přijat proti-diskriminační legislativu týkající se postižených osob: "berouc v úvahu vyrovnání minulé a současné diskriminace a s cílem zabránit budoucí diskriminaci, se jeví vyčerpávající proti-diskriminační legislativa týkající se postižení nepostradatelnou prakticky ve všech členských státech".

Rada Evropy

Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy týkající se plného sociální začlenění postižených osob

Doporučení č.1592 ze dne 29.ledna 2003

Doporučení vychází z lidsko-právního přístupu k postižení a stanoví, že "Parlamentní shromáždění s uspokojením pozoruje, že v některých členských státech se v posledním desetiletí postupně rozvíjejí opatření týkající se postižených osob, které opouštějí od institucionálního přístupu, který považoval postižení za "pacienty", a směřují k více holistickému přístupu, který je považuje za "občany", kteří mají právo na individuální podporu a sebeurčení". Doporučení dále stanoví "právo na podporu a asistenci, i když základní pro zlepšení kvality života postižených osob, není dostačující. Zajištění přístupu k rovným politickým, sociálním, hospodářským a kulturním právům by mělo být společným politickým cílem dalšího desetiletí. Rovné postavení, inkluze, plnohodnotné občanství a právo výběru by měli být dále podporované a implementované".

Evropská Unie

Směrnice Rady č. 75/2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení, zaměstnání a povolání, stanoví obecný rámec pro boj s diskriminací na základě náboženského vyznání či víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace ze dne 27. listopadu 2000

Postižení je jednou z chráněných kategorií v Směrnici EU č. 75/2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání. Kromě definic a zákazu diskriminace mimo jiné stanoví, že "pokud jde o zdravotně postižené osoby, nedotýká se zásada rovného zacházení práva členských států zachovávat nebo přijímat ustanovení k ochraně zdraví a bezpečnosti při práci nebo opatření zaměřená na vytváření nebo zachování ustanovení nebo zařízení na ochranu nebo podporu zařazení těchto osob do pracovního prostředí" (Článek 4 odst. 2 Směrnice). Článek 5 výslovně za účelem zaručení dodržování zásady rovného zacházení vyžaduje přiměřené uspořádání pro zdravotně postižené osoby, přičemž stanoví, že "to znamená, že pokud to konkrétní případ vyžaduje, musí zaměstnavatel přijmout vhodná opatření, která dané zdravotně postižené osobě umožní přístup k zaměstnání, jeho výkon nebo postup v zaměstnání nebo absolvování odborného vzdělávání, pokud tato opatření pro zaměstnavatele neznamenaají neúměrné břemeno. Toto břemeno není neúměrné, je-li dostatečně vyváženo opatřeními existujícími v rámci politiky dotyčného členského státu v oblasti zdravotního postižení".

Strategie Evropské unie v otázkách postižení

Cílem Strategie je společnost otevřená a přístupná všem a proto je podle ní nutné identifikovat a odstranit existující bariéry. Strategie se soustřeďuje na tři hlavní oblasti: spolupráce mezi Komisí a členskými státy; úplné zapojení lidí s postižením do společnosti a zohledňování potřeb postižených při tvorbě jednotlivých politik EU.

Evropský akční plán rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením

COM(2003) 650 ze dne 30.října 2003

Tento dokument explicitně upravuje postup orgánů EU při provádění politiky zaměřené na intenzivnější začlenění osob se zdravotním postižením do ekonomiky a do společnosti obecně v rámci rozšířené Evropy. Navrhovaný postup má tři operativní cíle: plně aplikovat Směrnici rovného zacházení v zaměstnání a na pracovišti; podporovat zařazení problematiky zdravotního postižení do jednotlivých oblastí politiky Společenství; zlepšovat přístupnost výhod pro všechny. Akční plán počítá s časovým horizontem do roku 2010. Jeho účelem je zařazení problematiky zdravotního postižení do náležitých oblastí politiky Společenství a zřízení opatření v klíčových oblastech k podpoře integrace osob se zdravotním postižením. Každé dva roky má být vydaná zpráva o celkové situaci zdravotně postižených v rozšířené Evropě. Komise zároveň navrhuje, aby zainteresované strany a klíčoví účastníci, a to včetně představitelů a organizací zdravotně postižených, byli více zapojeni do politických jednání za účelem zavedení trvalých změn s širokým dopadem v hospodářství a ve společnosti obecně. První fáze daného plánu proběhne v letech 2004 a 2005. Zaměří se na vytvoření nezbytných podmínek k prosazování zaměstnávání osob se zdravotním postižením a zajistí jim příslušná práva v tomto směru. Prioritní aktivity se zaměří na část "pracovního uplatnění", aby právo na práci platilo i pro zdravotně postižené. Pro první fázi akčního plánu Komise určila nejdůležitější oblasti a spojila je do čtyř následujících, vzájemně se doplňujících bodů: dostupnost zaměstnání a stabilita v něm; celoživotní vzdělávání podporující zaměstnanost, přizpůsobivost, osobní rozvoj a aktivní občanství osob se zdravotním postižením; využití nových technologií, které hrají důležitou roli v zajišťování rovných příležitostí a k posílení pozice osob se zdravotním postižením; bezbariérový přístup do veřejného prostředí, což je předpoklad pro získání zaměstnání a pro mobilitu v ekonomické aktivitě a ve společnosti.

Usnesení Rady ze dne 15. července 2003 o podpoře zaměstnanosti a sociální integrace zdravotně postižených osob

2003/C 175/01

Rada bere v úvahu a odvolává se na řadu dokumentů, v nichž se vyjadřuje zejména zákaz diskriminace osob s postižením a právo na integraci do společnosti a na pracovní trh (článek 13 SES, čl. 21 Charty základních práv, Evropskou strategii zaměstnanosti atd.). Na jejich základě vyzývá členské státy k podpoře větší spolupráce se všemi organizacemi zastupujícími postižené občany na národní a evropské úrovni, včetně občanské společnosti. Zdůrazňuje nutnost podpory větší integrace a participace osob s postižením ve všech aspektech společenského života, včetně pracovního trhu a vzdělávání, založené na zákazu diskriminace. Rada dále doporučuje vytváření programů celoživotního vzdělávání, k nimž bude přístup umožněn zejména postiženým, a to hlavně v oblasti informačních a komunikačních technologií. Rada vyzývá sociální partnery k plnění závěrů Deklarace z 20. ledna 2003 o "Podpoře rovných příležitostí a rovného přístupu k zaměstnanosti pro osoby s postižením".

Usnesení Rady ze dne 6.května 2003 o dostupnosti kulturní infrastruktury a kulturních aktivit pro osoby s postižením

2003/C 134/05

Usnesení Rady ze dne 5.května 2003 o rovných příležitostech pro žáky a studenty s postižením v oblasti vzdělání a odborné vzdělávání

2003/C 134/04

Usnesení Rady ze dne 6. února 2003 "eAccessibility" - zlepšení přístupu zdravotně postižených osob ke společnosti založené na znalostech

2003/C 39/03

Návrh rozhodnutí Rady o Evropském roku osob se zdravotním postižením

COM (2001) 271 final ze dne 29.května 2001

Rozhodnutí Rady ze dne 27. listopadu 2000, kterým se stanoví akční program Společenství pro boj proti diskriminaci (2001 až 2006)

2000/750/ES

Komunikace z Komise Radě, Evropskému parlamentu, Ekonomickému a sociálnímu výboru a Výboru pro regiony - K Evropě bez bariér pro osoby s postižením

COM (2000) 284 ze dne 12.května 2000

[Usnesení Rady ze dne 17. června 1999 o rovných příležitostech zaměstnání pro osoby s postižením](#)

1999/C 186/02

[Doporučení Rady ze dne 4. června 1998 o parkovací kartě pro zdravotně postižené osoby](#)

98/376/ES

[Usnesení Rady a zástupců vlád členských států na setkání v rámci Rady ze dne 20.12.1996 o rovných příležitostech pro osoby s postižením](#)

Usnesení Rady ze dne 20.prosince 1996

[Komunikace Komise o rovných příležitostech pro osoby s postižením](#)

COM (96)406 ze dne 30.července 1996

Deklarace práv osob s autismem

Přijata jako oficiální rezoluce Výboru pro sociální otázky Evropského Parlamentu v roce 1993 a Evropským Parlamentem v květnu 1996

Deklarace přiznává osobám postiženým autismem právo na nezávislý, plnohodnotný a smysluplný život podle schopnosti osoby s tímto postižením; právo na dostupnou, nepředpojatou a přesnou klinickou diagnózu; právo na dostupné a speciální vzdělávání; právo spolurozhodovat o své budoucnosti (také jejich zástupcům); právo na dostupné a vhodné bydlení; právo na veškeré pomůcky, asistenci a podpůrné služby, které postižení potřebují k nezávislému a plnohodnotnému životu; právo na mzdu nebo jiný příjem, které zabezpečí v postačující míře stravu, bydlení, oblečení a jiné životní potřeby; právo podílet se na rozvíjení a řízení služeb, které zajišťují jejich životní potřeby; právo na odborné poradenství a péči nutnou pro jejich fyzické, mentální a duševní zdraví, včetně vhodné léčby a medikace, která je podávána v zájmu klienta a při které jsou respektována všechna nutná zdravotní hlediska a zvažována všechna možná rizika; právo na vhodné pracovní zařazení a na vhodnou přípravu na povolání s vyloučením jakékoliv diskriminace a stereotypů (výcvik i pracovní zařazení musí vycházet z individuálních schopností, zájmů a přání klienta); právo na dostupnou dopravu a svobodnou možnost cestování; právo účastnit se kulturních, zábavních, sportovních a jiných zájmových aktivit; právo rovnocenně využívat občanské vybavenosti a všech veřejných služeb, poskytovaných společnostmi; právo na partnerské a jiné vztahy včetně manželství s vyloučením vykořisťování nebo donucovacích praktik; právo podílet se na tvorbě zákonů a legislativních opatření a na kontrole dodržování těchto legislativních norem; právo na svobodný život bez hrozby izolace v psychiatrické léčebně nebo jiných podobných zařízeních; právo na ochranu před zneužíváním, fyzickým týráním, averzivními postupy léčby nebo zanedbáváním; právo na ochranu před zneužíváním léčiv a jiných farmakologických prostředků a jejich nesprávným podáváním; a také právo přístupu k veškeré osobní, zdravotní, psychologické, psychiatrické a pedagogické dokumentaci.

[Usnesení Rady a Ministrů školství na setkání v rámci Rady týkající se integrace dětí a mladých lidí s postižením do běžného systému vzdělávání](#)

Usnesení Rady ze dne 31.května 1990

Aktualizace: 21.11. 2008

Diskriminace.Info © 2009
info@diskriminace.info

T i s k

[\[zpět na stránku\]](#)